

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОЛІЙНИК КАТЕРИНА АНДРІЇВНА

УДК 338.434:631.11

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент

Чирва Ольга Григорівна,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, завідувач кафедри маркетингу та управління бізнесом

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Непчатенко Олена Олександрівна,

Уманський національний університет садівництва,
ректор

доктор економічних наук, професор

Іртищева Інна Олександрівна,

Миколаївський національний університет

ім. В. О. Сухомлинського,

професор кафедри міжнародної економіки та економічної теорії

Захист відбудеться «31» травня 2013 р. о 13 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 у Миколаївському національному аграрному університеті за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Карпенка, 73.

Автореферат розісланий «27» квітня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої
вченої ради

А. В. Ключник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних ринкових умовах діяльність малих сільськогосподарських підприємств є невід'ємною складовою аграрної сфери, які стали основним способом збереження соціального статусу та головним джерелом доходів сільського населення, що й призвело до збільшення їх кількості. В Україні найважливішою проблемою даної категорії підприємств є недостатній рівень фінансового забезпечення, особливо в умовах гострої конкуренції, пошуку нових ринків, техніко-технологічних змін виробництва.

Питання теорії і практики фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств завжди були в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. При цьому нині проблема поліпшення їх фінансового забезпечення в умовах адаптації до соціально-економічних змін, недосконалості виробничих зв'язків, високих матеріально-трудова затрат й дефіциту обігових коштів набуває особливого значення.

Теоретичним, методичним і практичним питанням фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств та напрямкам їх удосконалення присвячена значна кількість праць у економічній науці. Серед досліджень вітчизняних вчених ці проблеми висвітлюють у своїх роботах Алексійчук В. М., Артеменко А. М., Банева І. О., Вишнеvsька О. М., Гавриш В. І., Гайдуцький П. І., Гудзь О. Є., Дем'яненко М. Я., Збарський В. К., Ільчук М. М., Іртищева І. О., Ключник А. В., Кириченко О. А., Колотуха С. М., Лайко П. А., Малік М. Й., Мельник Л. Ю., Месель-Веселяк М. Г., Непочатенко О. О., Пантелеймоненко А. О., Саблук Р. П., Сахацький М. П., Саблук П. Т., Стецюк П. А., Червен І. І.

Значний внесок у дослідження проблем фінансового забезпечення зробили російські та зарубіжні вчені: Белоліпецький В. Г., Бригхем Ю., Варн Хорн Дж. К., Гаретовський Н. В., Коробейников М., Парамонов П., Пахомов В. М., Родионова В. М., Романовський М. В., Хеддервік К. та Чайнов А. В.

У сучасній науці питанням фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств приділена значна увага, однак деякі з них вимагають окремого опрацювання. Так, потребують дослідження питання, що пов'язані із: механізмом фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств; обґрунтуванням раціональної політики фінансово-кредитної діяльності; пошуком новітніх шляхів надходження фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств через кооперативні канали. Отже, актуальність, теоретико-практична значимість дослідження та аналіз проблеми фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, недостатнє її вивчення, а також необхідність пошуку нових альтернативних шляхів надходження фінансових ресурсів зумовили вибір теми даної дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з планом науково-дослідної роботи економічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, зокрема: з комплексною науково-дослідною темою «Умови реалізації національних економічних інтересів України: маркетинговий та інтеграційний аспекти» (державний реєстраційний номер 0111U007540); з науково-дослідною темою «Проблеми розвитку нових інтегрованих структур в АПК» (державний реєстраційний номер 0113U000327).

Особистий внесок автора полягає у дослідженні сучасного стану фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств Черкаської області та розробці методичних рекомендацій щодо створення сільського кредитного кооперативу як інституту фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств.

Мета і задачі дослідження. Основою метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних та методичних рекомендацій щодо покращення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств в умовах модернізаційних перетворень аграрної економіки України. Відповідно до визначеної мети основними задачами дисертації є:

- уточнити, конкретизувати та поглибити розуміння сутності малих сільськогосподарських підприємств;
- дослідити становлення, особливості розвитку, функціонування та значення малих сільськогосподарських підприємств у сучасній аграрній економіці;
- розкрити економічний зміст фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, визначити структуру та склад його елементів, охарактеризувати основні форми та джерела фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств;
- визначити рівень і тенденції сучасного стану фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств;
- з'ясувати значення та можливості державної фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств;
- проаналізувати рівень фінансування малих сільськогосподарських підприємств вітчизняними комерційними банками;
- обґрунтувати основні напрями удосконалення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств;
- розробити методично-організаційні рекомендації щодо створення сільських кредитних кооперативів як інституту фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси, пов'язані із фінансовим забезпеченням малих сільськогосподарських підприємств. *Предметом* дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних питань пов'язаних із особливостями фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання, комплексний, системний і структурно-функціональний підхід, кількісний та якісний аналіз, методи аналізу та синтезу.

У процесі дослідження використовувалися наступні методи: діалектичний і абстрактно-логічний (пізнання сутності, принципів, особливостей фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, формування висновків); бібліографічний (вивчення і опрацювання наукових праць, що присвячені фінансовому забезпеченню малих сільськогосподарських підприємств); системного узагальнення (оцінка стану фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, формування концепції його покращення); статистичні (визначення та узагальнення тенденцій і закономірностей динаміки обсягів фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств); порівняння, групування, графічний (дослідження сучасних тенденцій змін фінансового забезпечення малих сільськогосподарських

підприємств).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти України, наукова монографічна література, наукові статті вітчизняних та іноземних авторів у періодичних виданнях, матеріали наукових конференцій, дані Національного банку України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, комерційних банків, інформація з мережі Internet, річні фінансові звіти малих сільськогосподарських підприємств Черкаської області, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

– розроблено організаційно – економічний механізм фінансування малих сільськогосподарських підприємств сільськими кредитними кооперативами (зокрема, стосовно методичної та організаційної підтримки створення таких кооперативів, раціональної структури їх органів управління та контролю, організації депозитної та кредитної діяльності), що відповідає особливостям й вимогам сучасної аграрної економіки та сприяє як підвищенню ефективності функціонування малих сільськогосподарських підприємств, так і соціально-економічному розвитку села в цілому;

удосконалено:

– методичний підхід до теоретичної сутності категорії «малі сільськогосподарські підприємства», що ґрунтуються на визначенні їх ролі та функцій в аграрній економіці (зокрема, конкретизовано критерії визначення малих сільськогосподарських підприємств за їх розмірами);

– теоретичні основи фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств (зокрема, обґрунтовано доцільність виокремлення таких складових як кошти членів сім'ї та кредити сільських кредитних кооперативів);

– концептуальні положення щодо державної політики у сфері фінансово-кредитного забезпечення малих сільськогосподарських підприємств (зокрема, визначено пріоритети фінансово-кредитної їх підтримки шляхом створення сприятливих умов організації сільських кредитних кооперативів), реалізація яких забезпечить можливості для ефективного відтворення виробничого потенціалу малих сільськогосподарських підприємств;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування системи фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств за чинниками впливу (в основі якої є органічний взаємозв'язок та взаємовплив таких складових як використання, нагромадження, формування фінансових ресурсів);

– рекомендації щодо покращення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств через удосконалення державної підтримки розвитку кредитування, страхування, форвардних закупівель та кредитної кооперації;

– науково-практичні підходи щодо розробки механізму формування системи сільської кредитної кооперації, в основу якого покладено систему принципів (зокрема, самоуправління, взаємодопомоги, особистої відповідальності, локальності, добровільності та платності при зовнішньому кредитуванні) та зміст якого полягає у мобілізації коштів членів кооперативу з метою їх подальшого використання малими

сільськогосподарськими підприємствами, що дозволить гнучко вирішувати проблему дефіциту обігових коштів;

– пропозиції щодо поліпшення законодавства у сфері кредитної кооперації, зокрема стосовно введення в чинне законодавство поняття „сільський кредитний кооператив» як некомерційна кредитно – ощадна організація, яка створена у результаті добровільного об'єднання фізичних та/або юридичних осіб сільських територій на основі кооперативних принципів, членства і територіальної приналежності з метою задоволення фінансово – кредитних потреб своїх членів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони є підґрунтям для вивчення і практичного розв'язання проблеми поліпшення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств. Основні положення дисертації були використані Уманською районною державною адміністрацією при розробці завдань районної програми «Село Уманщини – 2020» (довідка № 47/185 від 31.07.2012 р.), а також у практичній діяльності Управління агропромислового розвитку Маньківської районної державної адміністрації Черкаської області (довідка № 90/02 від 02.08.2012 р.), Жашківським районним споживчим товариством Черкаської області (довідка № 1162/2 від 07.09.2012 р.), кредитною спілкою «Злагода» (довідка № 78/5 від 28.08.2012 р.) та ФГ «Золотий колос» (довідка № 13 від 13.10.2012 р.). Науково-методичні положення дисертації впроваджені у навчальному процесі Черкаського державного технологічного університету при викладанні навчальних курсів «Фінанси домогосподарств», «Фінансовий менеджмент у малому бізнесі» (довідка № 540/01-10.02 від 28.03.2013 р.) та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини – при викладанні навчальних дисциплін «Економіка і організація агропромислових формувань» та «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» (довідка № 283/01 від 28.01.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею, яка має наукове і практичне значення. Усі її основні положення одержані особисто автором. Матеріали наукових праць, виданих у співавторстві, використані у дисертації лише в частині, що належать здобувачу.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження доповідалися і були схвалені на наукових конференціях різного рівня, зокрема на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічний розвиток країни: проблеми, пріоритети, правові аспекти» (м. Умань, 6–9 червня 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційна стратегія українських реформ» (м. Умань, 11 червня 2010 р.), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Дослідження для ефективних рішень» (м. Київ, 28 вересня 2011 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання» (м. Черкаси, 17 лютого 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка сьогодні: проблеми та шляхи вирішення» (м. Одеса, 25–26 листопада 2011 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки: теоретичні та практичні аспекти» (м. Дніпропетровськ, 27–28 січня 2012 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми фінансової системи України» (м. Черкаси, 06 квітня 2012 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні, правові та

фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки України: стратегія і перспективи» (м. Умань, 18 травня 2012 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 25 праць, з них 21 одноосібних наукових праць (у тому числі 6 – у фахових виданнях) загальним обсягом 6,08 умовних друк.арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 198 сторінок комп'ютерного тексту, включає 31 таблицю (на 30 сторінках), 36 рисунків (на 34 сторінках), 1 формулу. Список використаних джерел із 197 найменувань викладено на 20 сторінках, 17 додатків на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет дослідження, а також визначено наукову новизну, практичне значення результатів, одержаних автором, наведено їх апробацію і публікації, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Теоретичні основи фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств»** розкрито зміст та охарактеризовано складові елементи, основні форми та джерела фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств; узагальнено теоретичні питання, що пов'язані з суттю та значенням малих сільськогосподарських підприємств у розвитку сучасної аграрної економіки; опановано методику оцінки фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств.

Підґрунтям становлення та розвитку малих сільськогосподарських підприємств вважається розвиток приватної ініціативи селян та паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Сьогодні малі сільськогосподарські підприємства належать до ефективних форм господарювання, а їх розвиток є принципово важливим питанням для аграрної економіки України. За сучасних умов відсутні загальноприйняті критерії для їх ідентифікації натомість використовуються показники поділу підприємств за розмірами.

Авторський підхід до теоретичної сутності категорії «малі сільськогосподарські підприємства» полягає у конкретизації показників розмірів даної категорії підприємств: кількість працівників – до 50 осіб; площа сільськогосподарських угідь – до 100 га; обсяг річного доходу – до 5 млн грн.

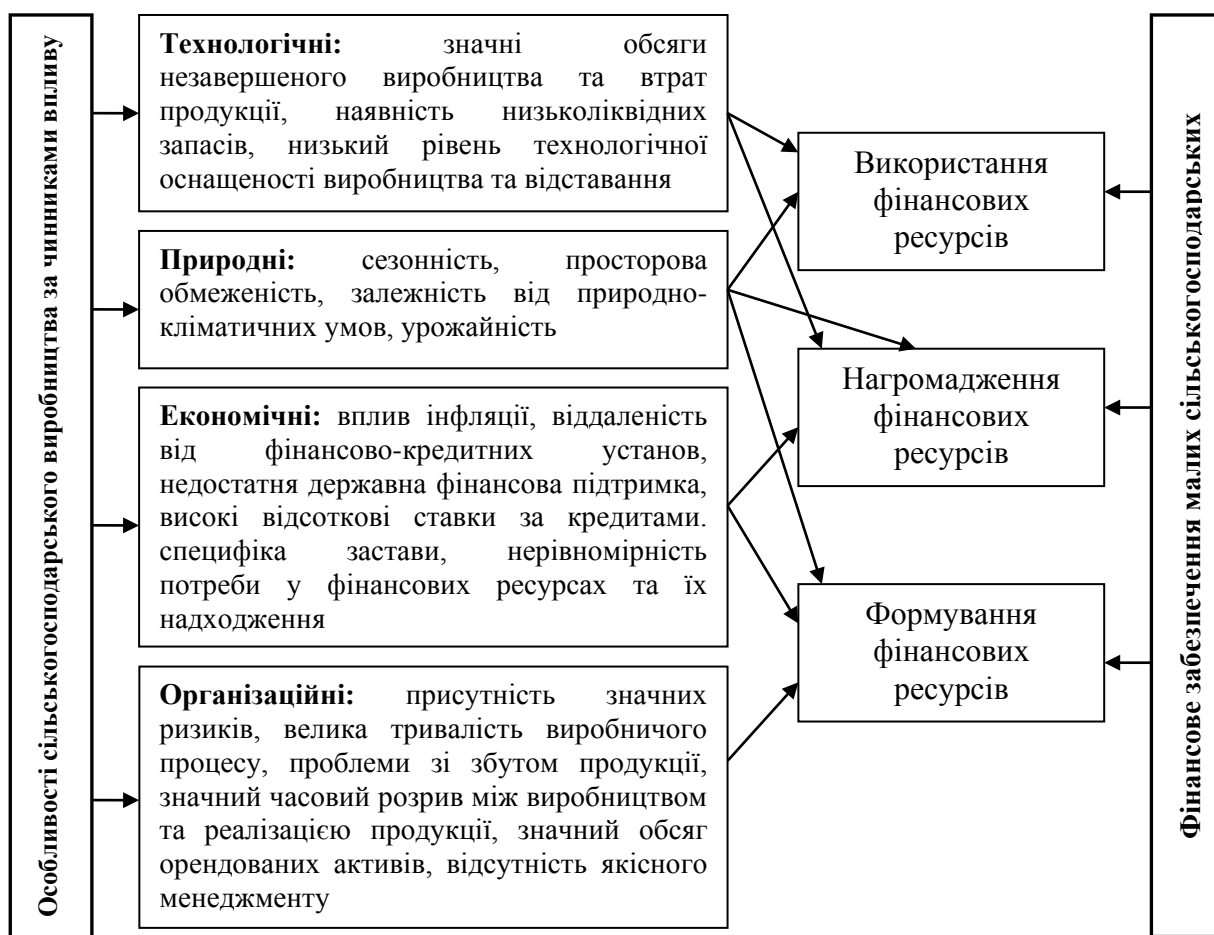
У результаті аналізу окремих науково-практичних розробок конкретизовано суть теоретичних основ фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств та досліджено його особливості, що дозволило уточнити складові елементи, функції й джерела фінансового забезпечення та визначити ознаки, які відрізняють його від інших економічних категорій. Зокрема, фінансові ресурси малих сільськогосподарських підприємств завжди виражаються у грошовій формі; мають цільове призначення щодо їх використання; мають вищу ліквідність на відмінну від інших ресурсів, постійно перебувають у русі, а процес їх формування, нагромадження, використання завжди супроводжується ризиками.

З'ясовано, що питання сутності, функцій та ознак фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств мають важливе значення в теорії фінансів,

оскільки саме вони відіграють неабияку роль для процесу формування, створення необхідних запасів, встановлення раціональних меж поповнення, контролю за використанням та здійснення безперервного кругообороту фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств.

Проблема фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств за рахунок зовнішніх джерел полягає не у відсутності фінансових ресурсів взагалі, а в доступі до них кожного окремого підприємства, а також формах і методах їх розподілу між галузями економіки і господарюючими суб'єктами.

Обґрунтовано, що ключовою основою системи фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств є фінансові ресурси, які можуть формуватися із власних, залучених та безповоротних джерел. На основі розглянутих особливостей фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств встановлено, що основна проблема з якою вони зустрічаються – це раціональне використання, нагромадження й формування фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності, що становитиме основу ефективної фінансової політики підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Напрями впливу особливостей сільськогосподарського виробництва на фінансове забезпечення малих сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано автором

При цьому оптимальний варіант фінансової політики малих сільськогосподарських підприємств полягає у розробці напрямів залучення та використання фінансових ресурсів на перспективу з метою досягнення стратегічних й тактичних цілей підприємства, за якого: доходи мають формуватися та використовуватися відповідно до масштабів виробництва і реально поставлених

завдань, з урахуванням залежності фінансових надходжень від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів; витрати мають враховувати їх економічну обґрунтованість і мінімізацію, підтверджену відповідними фінансовими розрахунками, та диференціацію за ступенем їх важливості й напрямками використання.

Розвиток малих сільськогосподарських підприємств неможливий без достатнього обсягу фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування, а так як дані підприємства мають сезонну специфіку діяльності, то найбільш прийнятним власним джерелом фінансових ресурсів є прибуток, отриманий від господарської діяльності, а залученим – короткострокові і середньострокові кредити. Нині, рівень зношеності основних виробничих фондів становить близько 70–80%, що унеможливує виконання польових робіт в повному обсязі, а амортизація і прибуток – як основна складова внутрішніх джерел фінансового забезпечення – є недостатніми. Тому, малим сільськогосподарським підприємствам не обійтися без залучення фінансових ресурсів або державної фінансової підтримки.

Вивчення методичних основ оцінки фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств дало змогу зробити висновок, що фінансова стійкість є основною складовою загальної стійкості малих сільськогосподарських підприємств, яка характеризується стабільністю фінансового стану, збалансованістю власних та залучених фінансових ресурсів, можливістю виконувати зобов'язання перед кредиторами, бюджетом тощо. Необхідність та значення методичної оцінки фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств зумовлені потребою систематичного аналізу для переходу до самоокупності і самофінансування, раціонального використання фінансових ресурсів, а також пошуком резервів зміцнення їх фінансової стабільності.

У другому розділі «Сучасний стан фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств» досліджено та здійснено оцінку сучасного стану фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств; проаналізовано обсяги їх державної фінансової підтримки; досліджено рівень фінансово-кредитного забезпечення вітчизняними комерційними банками.

Встановлено, що фінансове забезпечення малих сільськогосподарських підприємств залежить від їх фінансового стану. Проведений аналіз фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств Маньківського району Черкаської області за допомогою спеціальних показників свідчить про те, що фінансово стабільними є лише близько 40% досліджуваних підприємств, а спільними проблемами для всіх є низька ефективність та мобільність використання власних коштів та висока потреба у залученні додаткових фінансових ресурсів (рис. 2).

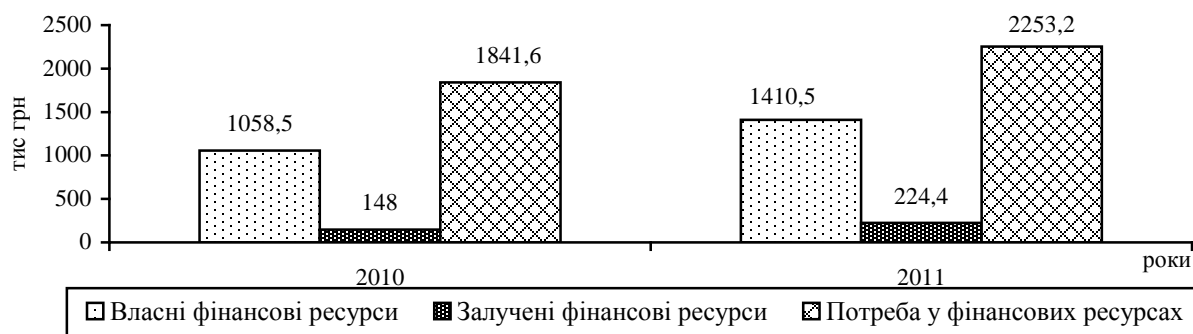

Рис. 2. Фінансове забезпечення малих сільськогосподарських підприємств Маньківського району Черкаської області

Джерело: розраховано автором за даними Управління агропромислового розвитку Маньківської райдержадміністрації

Аналіз структури фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств на прикладі Маньківського району Черкаської області свідчить про те, що третина підприємств оперують власними коштами, однак для ефективного відтворення виробничого потенціалу вони потребують додаткових фінансових ресурсів, а отже, залишаються надзвичайно залежними від зовнішнього фінансування.

Встановлено, що у структурі джерел надходження фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств друге місце посідають кредити комерційних банків. У 2011 році темпи кредитування малих сільськогосподарських підприємств збільшилися в порівнянні з 2010 роком у 4,7 разів (рис. 3), в т.ч. за рахунок довгострокових кредитів, які в порівнянні з минулим роком збільшилися у 7,8 разів, та надавалися в обсязі 6,2 млн грн.

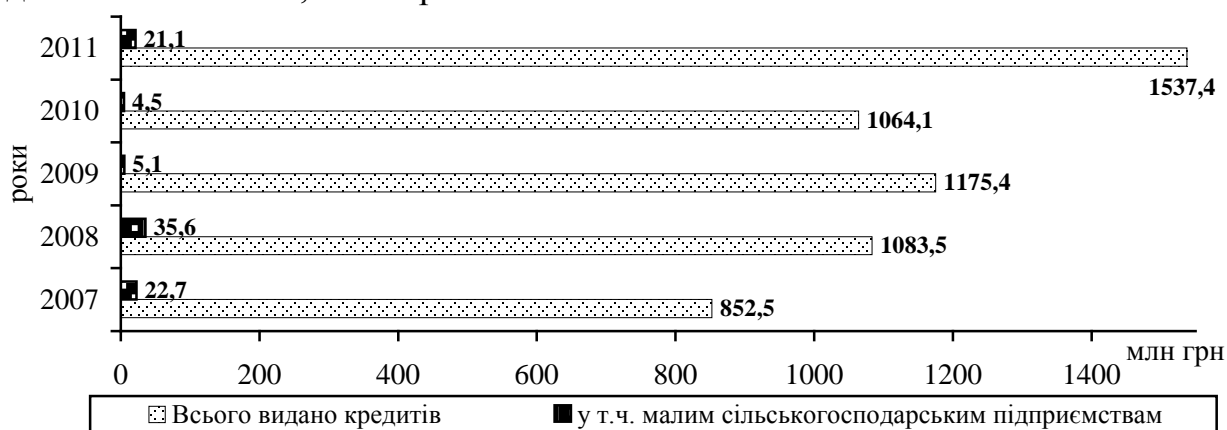

Рис. 3. Обсяг кредитування комерційними банками малих сільськогосподарських підприємств Черкаської області за роками

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Черкаській області

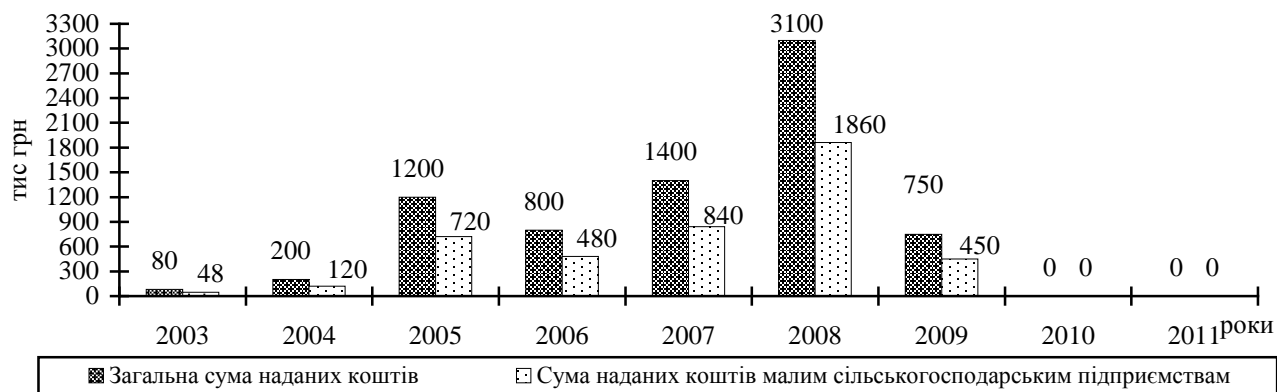
Проте, незважаючи на існування певної пропозиції кредитних продуктів від комерційних банків, 75 % малих сільськогосподарських підприємств мають обмежений доступ до даного джерела фінансових ресурсів. Основними джерелами фінансування господарської діяльності для них залишаються власні кошти.

У ході дослідження виявлено, що доступу до залучення кредитних ресурсів малими сільськогосподарськими підприємствами перешкоджають ряд чинників: відсутність ліквідної застави; нестабільність врожаїв; дефіцит потужностей для зберігання аграрної продукції; не усвідомлення кредитних ризиків; неефективне використання залучених кредитних ресурсів; велика кількість необхідних документів та складність процедури оформлення кредиту; високі процентні ставки; законодавчі прогалини та невизначеність у питанні права власності; несприятлива загальноекономічна ситуація в країні.

Доведено, що однією з причин складного фінансового стану малих сільськогосподарських підприємств є відсутність виваженої та раціональної фінансово – кредитної політики держави, яка б враховувала особливості діяльності даної категорії господарств. Пряма державна фінансова підтримка надається шляхом прямого фінансування, створення цільових фондів, бюджетних асигнувань, надання кредитів під державні гарантії. Безпосередньо для українських фермерів з 90-х років діє Фонд підтримки фермерських господарств, фінансовий резерв якого на сьогодні становить

28 із потрібних 700 млн грн.

Отже, з року в рік обсяги державної підтримки через Черкаське відділення Фонду підтримки фермерських господарств зменшуються. Зокрема, як видно з рис. 4 безповоротна фінансова допомога малим сільськогосподарським підприємствам області у 2010–2011 роках взагалі не надавалася. Обсяги поворотної допомоги знизилися в двічі або на 1,050 млн грн.

Рис. 4. Надання фінансової допомоги Черкаським відділенням фонду підтримки фермерських господарств на безповоротній основі

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Черкаській області

Також визначено, що поліпшенню доступу малих сільськогосподарських підприємств до кредитних ресурсів сприяє урядова програма шляхом надання субсидій на погашення частини процентної ставки, яка на сьогодні не забезпечує дедалі зростаючу потребу в обсягах пільгового кредитування даної категорії підприємств. Виявлено, що позитивну динаміку державна фінансова підтримка малих сільськогосподарських підприємств набула лише за рахунок акумуляції податку на додану вартість. Так, обсяг додаткових фінансових ресурсів даних підприємств Черкаської області за рахунок ПДВ збільшився з 105,4 млн грн у 2010 р. до 187,4 млн грн у 2011 році.

Обґрунтовано, що державні фінансові програми підтримки розвитку малих сільськогосподарських підприємств повинні спрямовуватися на конкретні цілі та стимулювати розвиток інноваційної діяльності малих сільгоспвиробників. Однак дана підтримка не є вирішенням проблем фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, оскільки вона неспроможна забезпечити їхні зростаючі фінансові потреби. Таким чином, держава має підтримати створення механізму фінансово-кредитного забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, за якого вони матимуть можливість самостійно вирішувати власні фінансові проблеми. Таким механізмом може стати нове альтернативне джерело їх самофінансування – сільське кооперативне кредитування.

У третьому розділі «Шляхи удосконалення механізму фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств» обґрунтовано напрями вдосконалення механізму фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств та запропоновано методично-організаційні рекомендації щодо створення сільських кредитних кооперативів як інституту їх фінансової підтримки.

Встановлено, що основною проблемою фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі є відсутність механізму

комплексного використання як традиційних, так і нетрадиційних для вітчизняних умов господарювання джерел фінансових ресурсів. Вітчизняний уряд підкреслює пріоритетність малих сільськогосподарських підприємств та наголошує на збільшенні обсягів їх державної фінансової підтримки. Однак радикально змінити дану ситуацію за рахунок бюджетних коштів держава неспроможна через ряд проблем (табл. 1).

Таблиця 1

Проблеми фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств та шляхи їх подолання

<i>Проблеми</i>	<i>Шляхи вирішення</i>
Недостатня державна фінансова підтримка	Перегляд існуючих та розробка нових цільових програм державної фінансової підтримки, а також критеріїв до претендентів на неї, з урахуванням регіональних особливостей, галузевої приналежності та інноваційної діяльності малих сільськогосподарських підприємств
Низький рівень розвитку страхового захисту	Надання адміністративної, організаційної та фінансової допомоги держави щодо підтримки сільськогосподарського страхування малих сільгосппідприємств, які використовують у своїй діяльності сучасні технічні і технологічні досягнення, що сприятимуть покращенню фінансових результатів їх роботи
Відсутність дієвого механізму іпотечного кредитування	Створення спеціалізованої державної установи, яка виконуватиме функції розпорядника і регулятора ринку сільськогосподарських земель й робота якого має бути організована на прозорих, доступних, зручних механізмах
Низький рівень розвитку сільської кредитної кооперації в Україні	Побудова системи сільської кредитної кооперації, подібної до класичних західних систем, яка має будуватись за принципом знизу – вгору і складатись із 3-х рівнів, кожен з яких матиме відповідні функції та забезпечить інституціональні умови для кредитування суб'єктів малого аграрного підприємництва.

Джерело: побудовано автором.

Ще одним із напрямків поліпшення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств є укладання форвардних контрактів, що дадуть можливість поповнити власні фінансові ресурси на безвідсотковій основі. Перевагами форвардних контрактів для малих сільськогосподарських підприємств є: надходження фінансових ресурсів на ключових стадіях виробництва, високі закупівельні ціни на продукцію та її гарантований збут, спосіб страхування цінкових ризиків. Таким чином, завдяки форвардним контрактам малі сільськогосподарські підприємства зможуть спланувати свої майбутні грошові надходження чи витрати і знати їх точну величину незважаючи на зміни у ринковій кон'юктурі.

Отже, на сучасному етапі розвитку аграрної економіки назріла необхідність організації широкодоступної мережі кредитування малих сільськогосподарських підприємств за рахунок об'єднання і активізації наявних у сільській місцевості фінансових ресурсів. Узагальнено, що в усьому світі для підтримки розвитку дрібних і середніх суб'єктів господарювання на селі використовується кооперативна система кредитування. Тому для вирішення проблем фінансового забезпечення вітчизняних малих сільськогосподарських підприємств необхідно створити у кілька етапів, подібну до класичних систему сільської кредитної кооперації, яка має будуватись за принципом

знизу – вверх і складатись із 3-х рівнів, кожен з яких матиме відповідні функції. А сільські кредитні кооперативи складуть перший рівень зазначеної системи.

В Україні на сьогодні кредитна кооперація представлена кредитними спілками, які на жаль позбавлені можливості законного кредитування суб'єктів підприємницької діяльності. А отже, доведено необхідність розбудови системи сільської кредитної кооперації з урахуванням практики зарубіжних країн.

У процесі досліджень виявлено, що сільські кредитні кооперативи є саморегульованими організаціями, контроль за діяльністю яких здійснюють їх члени, права та обов'язки яких відрізняються за такими ознаками: внесення вкладів, отримання кредитів, участь у роботі кооперативу. Проте доцільно диференційовано підходити до членства та розміру пайових внесків у сільському кредитному кооперативі, а саме розмежувати членів на дві категорії: класичні та неокласичні.

Запропоновано оптимальну організаційну структуру сільського кредитного кооперативу (загальні збори, правління та кредитно-ощадний комітет) на основі вивчення та аналізу структури органів управління кооперативів та кредитних спілок в Україні, яка відповідатиме специфіці його створення та функціонування.

Встановлено, що створення сільського кредитного кооперативу – це комплекс заходів, які слід проводити планомірно і послідовно, а основною складовою процесу планування його діяльності є розробка кредитної та депозитної політики. Головним моментом при розробці депозитної політики сільського кредитного кооперативу є розміри відсоткових ставок за депозитами, які, як правило, є диференційованими відповідно до видів та строків внесення вкладів. Щодо кредитної політики, то її головною складовою є ціна кредиту, процес формування якої в кожному окремому кооперативі залежить від попиту на кредитні ресурси та кон'юнктури місцевого кредитного ринку, але в її основі лежить собівартість.

Визначено, що на розміри процентних ставок за кредитами у сільському кредитному кооперативі впливатимуть ряд факторів (інфляція, облікова ставка НБУ, витрати на залучення коштів, зовнішні ризики, розмір власного капіталу і т.д.), тому величина процентної ставки має встановлюватися диференційовано, особливо на початковому етапі функціонування кооперативу. У відповідності до кооперативних принципів запропоновано обрахунок величини базової процентної ставки за кредитами у сільському кредитному кооперативі за формулою:

$$P = \left(\frac{OB + BЗК}{K} \right) * 100 + Pi + M, \quad (1)$$

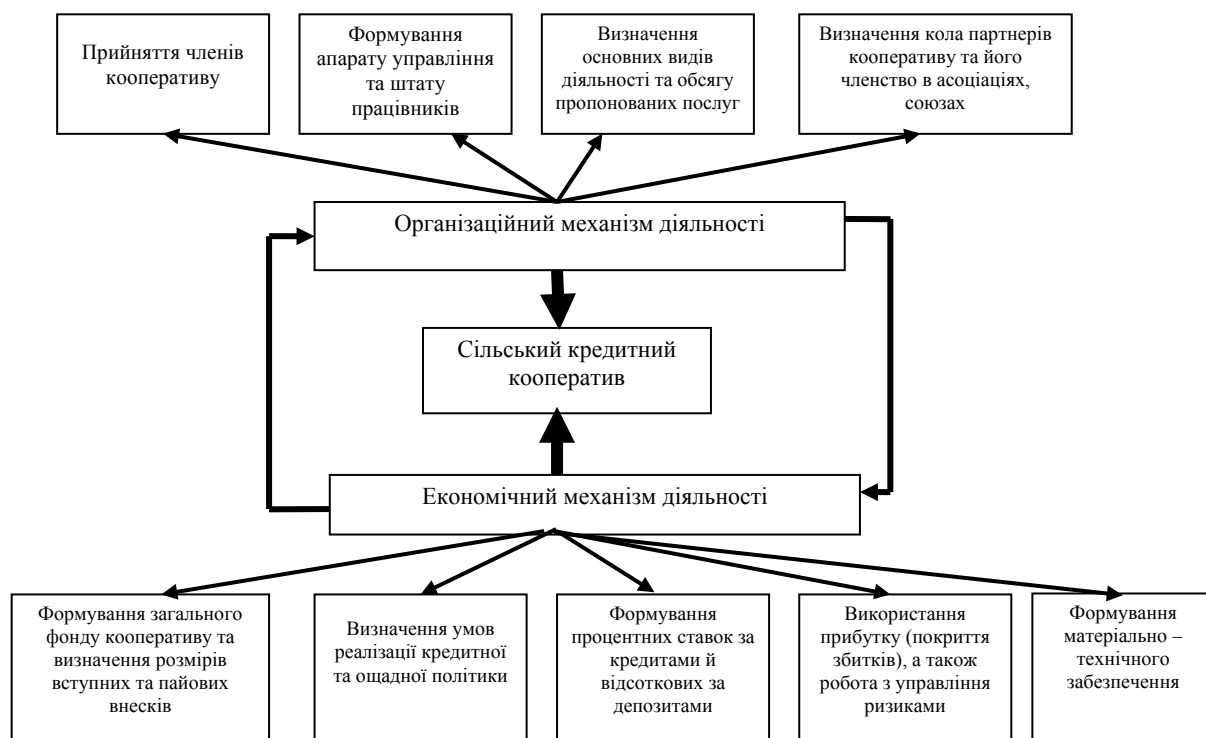
де P – величина базової процентної ставки, %; OB – розмір операційних витрат за попередній період, грн; $BЗК$ – розмір витрат на залучення капіталу, грн; K – розмір власного капіталу, грн; Pi – рівень інфляції, %; M – величина маржі, яка стягується для поповнення власного капіталу (1–3 %).

Запропонована формула засвідчує обернено-пропорційний зв'язок між розміром власного капіталу та величиною базової процентної ставки сільського кредитного кооперативу. А це значить, що члени кооперативу будуть зацікавлені у його роботі, оскільки зможуть отримати кредитні ресурси під нижчі процентні ставки.

З'ясовано, що основу фінансової діяльності сільського кредитного кооперативу складають різні за характером джерела формування його фондів. Отже, сільські жителі та малі сільськогосподарські підприємства стають членами сільського кредитного

кооперативу за умови внесення пайового, додаткового, вступного та членського внесків за рахунок яких формується загальний фонд кооперативу.

Сьогодні процес розвитку сільської кредитної кооперації відбувається без логічної послідовності та направленості. Звичайно в державі здійснюються деякі заходи для підтримки розвитку сільської кредитної кооперації, але вони не є програмно – цільовими, часто не підкріплені соціально – економічним обґрунтуванням їх необхідності. Все це зумовлює необхідність розробки механізму створення й функціонування сільських кредитних кооперативів (рис. 5).

Рис. 5. Організаційно-економічний механізм діяльності сільського кредитного кооперативу
Джерело: побудовано автором

Доведено, що для формування системи сільської кредитної кооперації необхідно: прийняти нові та переглянути існуючі законодавчі документи, які б визначали й регулювали відносини в сільських кредитних кооперативах, розробити національну концепцію (програму) та регіональні програми з підтримки розвитку сільських кредитних кооперативів на перспективу.

Розроблені методично-організаційні рекомендації щодо створення сільських кредитних кооперативів як інституту фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств, які сприятимуть поліпшенню рівню їх фінансового забезпечення шляхом акумулювання та концентрації фінансових ресурсів суб'єктів малого підприємництва і населення на селі (без значної державної фінансової підтримки) та спрямувати їх роботу на покращення своєї господарської діяльності. А сільський кредитний кооператив виступатиме інститутом задоволення потреб своїх членів: з одного боку – у видачі необхідних кредитів, а з другого – у розміщенні тимчасово вільних коштів.

Впровадження в життя зазначених пропозицій сприятиме поліпшенню фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств та якісним змінам як у масштабах галузі, так і в підвищенні ефективності аграрної економіки України.

ВИСНОВКИ

У дослідженні узагальнено теоретичні і методичні питання, а також запропоновані науково-обґрунтовані пропозиції щодо поліпшення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств. Дисертація спрямована на розв'язання важливої економічної проблеми – формування організаційно-економічного механізму залучення фінансових ресурсів малими сільськогосподарськими підприємствами. Дослідження цих питань дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Малі сільськогосподарські підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни і досягненні максимально можливого соціального ефекту та створенні конкурентного середовища у процесі становлення цивілізованого підприємництва у сільському господарстві на основі динамічного формування ринкових засад економіки. Таким чином, вони привертають до себе все більшу увагу зі сторони економістів-аграріїв, урядових структур та інших контрагентів. Однак на сьогодні відсутні єдині критерії та підходи до визначення сутності малих сільськогосподарських підприємств. Тому у процесі дослідження узагальнено й сформульовано визначення поняття «малі сільськогосподарські підприємства» – це підприємства та/чи підприємці, основною діяльністю яких є виробництво, переробка і реалізація сільськогосподарської продукції з метою одержання прибутку. Оптимальними показниками для визначення розмірів даної категорії підприємств вважаємо: чисельність працюючих – до 50 осіб; площа сільськогосподарських угідь – до 100 га; обсяг річного доходу – до 5 млн грн.

2. Наприкінці 90-х років відбулися реформи в аграрному секторі, які обумовлювалися ринковими трансформаціями в економіці та інтересом селян до приватної власності. Вони призвели до масового виникнення малих сільськогосподарських підприємств, які сприяють подоланню існуючих диспропорцій в економічному і соціальному розвитку регіонів, підвищенню зайнятості на селі. З'ясовано, що маючи обмежене фінансове та недостатнє кредитне забезпечення малі сільськогосподарські підприємства виготовляють 2/3 продукції тваринництва та 90 % овочів і ягід, а виробництво картоплі забезпечують на 100 %. Але найважливішим є те, що їх розвиток потребує фінансової підтримки, у т.ч. й державної.

Визначено, що основними проблемами, які перешкоджають розвитку малих сільськогосподарських підприємств є: дефіцит обігових коштів; недосконалість механізму розподілу державної фінансової підтримки; нерозвиненість інфраструктури на селі; низька продуктивність праці через відсутність сучасних техніки й технологій; незадовільне забезпечення правовою й економічною інформацією, у т.ч. про ринки збуту і ціни на сільськогосподарську продукцію.

3. Обґрунтовано, що на визначення функціонального складу фінансового забезпечення впливають особливості сільськогосподарського виробництва та зміни економічних умов, а його ключовою основою є фінансові ресурси. Запропонована систематизація джерел формування фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств, яка полягає у доповненні складових власних джерел таким елементом як кошти членів сім'ї, а залучених – кредити сільських кредитних кооперативів. Це має істотне значення для процесів формування та використання фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств.

4. Здійснений аналіз структури фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств на прикладі Маньківського району Черкаської області свідчить про те, що третина господарств оперують власними коштами. Однак цих ресурсів недостатньо для ефективного відтворення виробничого потенціалу, а отже існує підвищена потреба у залученні додаткових фінансових ресурсів. Дослідження свідчать, що значну питому вагу в джерелах формування фінансових ресурсів мають займати залучені фінансові ресурси, а серед них кредити комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, які будуть адаптовані до специфіки діяльності малих сільськогосподарських підприємств.

5. Визначено, що однією з причин складного фінансового стану малих сільськогосподарських підприємств є відсутність виваженої та раціональної фінансово – кредитної політики держави, яка б враховувала особливості діяльності даної категорії господарств. Пряма державна фінансова підтримка здійснюється через Мінагрополітики і Фонд підтримки фермерських господарств та надається шляхом прямого фінансування, бюджетних субсидій, субвенцій, дотацій, надання кредитів під державні гарантії, створення цільових фондів. Однак з року в рік обсяги державної фінансової підтримки через Черкаське відділення Фонду підтримки фермерських господарств зменшуються. Зокрема, безповоротна фінансова допомога малим сільськогосподарським підприємствам області у 2010–2011 роках взагалі не надавалася, обсяги поворотної допомоги знизилися в двічі. А щодо бюджетних дотацій, наданих малим сільськогосподарським підприємствам області, то їх обсяг зменшився у сім разів (а господарствами Маньківського району взагалі не було отримано коштів за рахунок бюджетних дотацій у 2011 році).

Також визначено, що фінансова підтримка малих сільськогосподарських підприємств через механізм здешевлення кредитів є важливою складовою їх фінансового забезпечення, але вона неспроможна задовольнити їхні зростаючі потреби у коштах. Доведено, що бюджетне фінансування цих підприємств не відповідає вимогам цільових програм, з яких реально виконуються лише декілька. Для того, щоб виправити дану ситуацію, слід переглянути існуючі та розробити нові адекватні цільові програми державної фінансової підтримки, а також критерії до претендентів на неї, з урахуванням регіональних особливостей, галузевої приналежності та інноваційної діяльності малих сільськогосподарських підприємств.

6. Досліджено, що у структурі джерел надходження фінансових ресурсів малих сільськогосподарських підприємств друге місце посідають спеціальні кредитні програми комерційних банків з наступними особливостями: гнучкий графік погашення платежів та розширений перелік активів, які можуть виступати заставою. Проте, незважаючи на існування певної пропозиції кредитних продуктів від комерційних банків, 75 % малих підприємств мають обмежений доступ до банківських кредитів. Основними джерелами фінансування господарської діяльності для них лишаються власні кошти.

Встановлено, що використання землі в якості застави за кредитами сприятиме поліпшенню фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, а правильне й раціональне використання даного механізму дасть змогу малим сільгоспвиробникам отримати кредит для купівлі земельної ділянки і використовуючи її розпочати власну справу та розширити земельні площі господарств. Однак у ситуації, що склалася, немає чітко організованого і ретельно узгодженого варіанту організації

механізму продажу земель та, як наслідок, залучення на його основі додаткових фінансових ресурсів малими сільськогосподарськими підприємствами. Тому альтернативою цим процесам реформування можуть стати коопераційні процеси в сільському господарстві.

7. Науково обґрунтовано напрями удосконалення механізму фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, зокрема: перегляд існуючих та розробка нових цільових програм державної фінансової підтримки з урахуванням інноваційної діяльності малих сільгоспідприємств; підтримка державою сільськогосподарського страхування підприємств, які використовують у своїй діяльності сучасні технічні і технологічні досягнення; укладання форвардних контрактів, що дадуть можливість поповнити власні фінансові ресурси малих підприємств на безвідсотковій основі; підтримка розвитку сільської кредитної кооперації шляхом організації широкодоступної мережі кредитування малих сільськогосподарських підприємств за рахунок об'єднання і активізації наявних в сільській місцевості фінансових ресурсів.

8. Розроблені методично-організаційні рекомендації щодо створення сільських кредитних кооперативів як інституту фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств, які сприятимуть поліпшенню їх фінансового забезпечення шляхом акумулювання та концентрації фінансових ресурсів суб'єктів малого підприємництва і населення на селі, без значної державної фінансової підтримки, з метою покращення своєї господарської діяльності.

Детальне вивчення та аналіз структури органів управління кооперативу та кредитної спілки в Україні дали можливість запропонувати оптимальну організаційну структуру сільського кредитного кооперативу, а саме: загальні збори, правління та кредитно-ощадний комітет. Визначено, що сільські кредитні кооперативи є саморегульованими організаціями, контроль за діяльністю яких здійснюють їх члени, права та обов'язки яких відрізняються за такими ознаками: внесення вкладів, отримання кредитів, участь у роботі кооперативу. Тому, доцільно диференційовано підходити до членства та розміру пайових внесків у сільському кредитному кооперативі, а саме розмежувати членів на дві категорії: класичні та неокласичні.

Обґрунтовано, що створення сільського кредитного кооперативу – це комплекс заходів, які слід проводити планомірно і послідовно, а основною складовою процесу планування його діяльності є розробка кредитної та депозитної політики. Головним моментом при розробці депозитної політики такого кооперативу є розміри відсоткових ставок за депозитами, які, як правило, є диференційованими відповідно до видів та строків внесення вкладів. Щодо кредитної політики то її головною складовою є ціна кредиту, процес формування якої в кожному окремому кооперативі залежить від попиту на кредитні ресурси та кон'юнктуру місцевого кредитного ринку, але в її основі лежить собівартість.

9. Визначено, що на розмір процентної ставки за кредитами у сільському кредитному кооперативі впливають ряд факторів: інфляція, облікова ставка НБУ, витрати на залучення коштів, вплив зовнішніх ризиків, розмір власного капіталу і т.д. Тому величина процентної ставки має встановлюватися диференційовано, особливо на початковому етапі функціонування кооперативу та відображати ринкові умови, а також приймати до уваги витрати на залучення коштів, рівень інфляції, і при цьому

коливатися в таких межах, щоб кредити були доступними для членів кооперативу.

Доведено, що для формування системи сільської кредитної кооперації необхідно прийняти нові та переглянути існуючі законодавчі акти, які б визначали й регулювали відносини в сільських кредитних кооперативах, і розробити національну (регіональну) програму з підтримки розвитку сільських кредитних кооперативів на перспективу, узгодити кооперативні інтереси на всіх рівнях ієрархії.

10. Обґрунтовано доцільність розробки системи заходів щодо становлення сільської кредитної кооперації, яка передбачатиме: організаційні, економічні, соціальні основи створення та функціонування сільських кредитних кооперативів; можливі їх види та порядок створення; участь у сільських кредитних кооперативах фізичних та юридичних осіб; можливість створення багаторівневої системи сільської кредитної кооперації; можливості формування фондів сільських кредитних кооперативів; структуру управління сільськими кредитними кооперативами; умови реалізації ними кредитної та депозитної політики; порядок реорганізації та ліквідації; взаємодію з іншими організаціями; державне регулювання та підтримку сільських кредитних кооперативів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Олійник К. А. Роль кредитних продуктів ВАТКБ «Надра» у процесі розвитку малого бізнесу України / К. А. Олійник // Економіка України: проблеми розвитку галузей і регіонів : колективна монографія / [відп. ред. : В. Ф. Беседін, А. С. Музиченко]. – К. : НДЕІ, 2008. – С. 332–337. *(Особистий внесок автора: проведено аналіз сучасного стану кредитування малого бізнесу комерційним банком «Надра»).*

2. Олійник К. А. Перспективи розвитку фінансово-кредитного забезпечення малих аграрних підприємств та їх державна підтримка / К. А. Олійник // Економіка України: фінансово-економічні проблеми інноваційного розвитку : колективна монографія / відп. ред. : В. Ф. Беседін, А. С. Музиченко]. – К. : НДЕІ, 2012. – С. 392–397. *(Особистий внесок автора: досліджено стан державної фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств як складової їх фінансово-кредитного забезпечення).*

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Чирва О. Г. Передумови становлення та розвитку малих форм господарювання в аграрному секторі економіки України / О. Г. Чирва, К. А. Олійник // Збірник наукових праць УНУС. Сер. «Економічні науки». – Умань, 2011. – Вип. 75, ч.2. – С. 402–408. *(Особистий внесок автора: проведено дослідження розвитку та систематизовано підходи щодо сутності малих форм господарювання в аграрному секторі).*

4. Олійник К. А. Фінансове забезпечення малих сільськогосподарських підприємств / К. А. Олійник // Інноваційна економіка : всеукр. наук.-вироб. журн. – 2012. – № 10. – С. 257–262.

5. Олійник К. А. Розбудова системи сільської кредитної кооперації як механізму фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств / К. А. Олійник // Міжнародна економічна політика : наук. журн. – КНЕУ, 2012. – Спец. вип., ч. 1. – С. 533–540.

6. Олійник К. А. Фінансування малих сільськогосподарських підприємств України комерційними банками / К. А. Олійник // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 150–158.

7. Олійник К. А. Фінансове планування у процесі банківського кредитування підприємств малого бізнесу / К. А. Олійник // Науковий вісник економічного факультету : зб. наук. пр. – Умань : РВЦ «Софія», 2007. – С. 187–191.

8. Олійник К. А. Розвиток системи сільської кредитної кооперації в Україні / К. А. Олійник // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»: науковий збірник / Черніг. держ. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2012. – № 4(62). – С. 269–275.

Статті в інших виданнях зарубіжних держав:

9. Олейник Е. А. Бюджетная поддержка кредитования малых аграрных предприятий Украины / Е. А. Олейник // Вектор науки ТГУ. Сер.: Экономика и управление. – Тольятти, 2012. – № 2 (9). – С. 60–63.

10. Олейник Е. А. Зарубежный опыт кооперативного кредитования предприятий аграрного сектора экономики / Е. А. Олейник // Вестник Академии знаний : Всерос. журн. – 2013. – № 1. – С. 50–53.

Матеріали науково-практичних конференцій:

11 Олійник К. А. Проблеми та удосконалення форм забезпечення повернення банківських кредитів / К. А. Олійник // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Економічний розвиток країни: проблеми, пріоритети, правові аспекти», (Умань, 6–9 черв. 2008 р.). – Умань : СПД Жовтий, 2008. – С. 99–101.

12 Олійник К. А. Кредитування малого підприємництва банком «Надра» / К. А. Олійник // Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студ., асп. та молодих вчених «Сучасні проблеми реформування фінансової системи України», (Умань, 11 груд. 2009 р.). – Умань : Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, 2009. – С. 234–237.

13 Олійник К. А. Шляхи подолання соціально-економічних проблем та проблем фінансового забезпечення аграрного сектору економіки України / К. А. Олійник // Матеріали Міжнар. інтернет-конф. молодих вчених «Актуальні проблеми фінансової системи в контексті стратегії розвитку України», (Умань, 14–15 трав. 2009 р.) – Умань : ВПЦ «Візаві», 2009. – С. 171–173.

14 Олійник К. А. Сільськогосподарська кооперація Франції / К. А. Олійник // Матеріали наук.-практ. конф. (у заочній формі) «Малий та середній агробізнес у системі фінансів підприємств», (Київ, трав. 2010 р.) / ННЦ «Інститут аграрної економіки». – К., 2010 – С. 5–7.

15 Олійник К. А. Кредитна кооперація в системі фінансового забезпечення сільського господарства України / К. А. Олійник // Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. «Перспективи економічного розвитку», (Миколаїв, 31 жовт. 2011 р.). – Миколаїв : ВАТ «Бюро перспективних досліджень», 2011. – С. 58–62.

16 Олійник К. А. Значення малого підприємництва в аграрному секторі економіки України / К. А. Олійник // Materialy VII Mezinarodni vedecko-prakticka konference «Vedecky pokrok na prelomu tysyachalety – 2011», (Praha, 27 kvetna – 05 cervna 2011) / Dil 9. Economicke vedy. – Praha : Publishing House «Education and Science», С. 42–46.

17 Олійник К. А. Фінансове забезпечення аграрних підприємств / К. А. Олійник // *Materialy VII Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Perspektywiczne opracowania sa nauka i technikami – 2011»*, (Przemysl, 07 – 15 listopada 2011 roku). – Vol. 15. *Ekonomiczne nauki*. – Przemysl : Nauka i studia. – С. 58–60.

18 Олійник К. А. Кредитна кооперація в системі фінансового забезпечення аграрного сектора економіки / К. А. Олійник // *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Економіка сьогодні: проблеми та шляхи вирішення»*, (Одеса, 25–26 листоп. 2011 р.) : у 2-х ч. – Одеса : Центр економічних досліджень та розвитку, 2011. – Ч. 1. – С. 59–61.

19 Олійник К. А. Невід’ємність кредиту в господарській діяльності малих аграрних підприємств / К. А. Олійник // *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України»*, (Умань, 24 січ. 2012 р.). – Умань : СПД Жовтий, 2012. – С. 42–44.

20 Олійник К. . Формування та розвиток системи кредитної кооперації на селі / К. А. Олійник // *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Перспективи управлінської діяльності суб’єктів господарювання»*, (Черкаси, 17 лют. 2012 р.). – Черкаси : Вид-во ТОВ «МАКЛАУТ», 2012. – С. 51–53.

21 Чирва О. Г. Фермерські господарства України у контексті господарських перетворень сільського господарства / О. Г. Чирва, К. А. Олійник // *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми економіки: теоретичні та практичні аспекти»*, (Дніпропетровськ, 27 – 28 січня 2012 р.) : у 2-х ч. – Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2012. – Ч. II. – С. 63–65. (*Особистий внесок автора: проведено аналіз сучасного стану розвитку фермерських господарств*).

22 Чирва О. Г. Становлення системи кредитної кооперації у розвинутих країнах світу / О. Г. Чирва, К. А. Олійник // *Матеріали за VIII міжнародна научна практична конференція «Бъдещите изследвания – 2012»*, (Софія, 17 – 25 февруари 2012 р.). – Том 8 : *Икономики*. – Софія : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. – С. 53–56. (*Особистий внесок автора: здійснення теоретичне узагальнення зарубіжного досвіду розвитку систем кредитної кооперації*).

23 Чирва О. Г. Кредитна кооперація на селі як специфічна форма кооперації / О. Г. Чирва, К. А. Олійник // *Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми економіки, менеджменту, маркетингу»*, (Львів, 10–11 лют. 2012 р.) : у 2-х ч. – Львів : Львівська економічна фундація, 2012. – Ч. II. – С. 72–73. (*Особистий внесок автора: обгрунтовано переваги розвитку системи сільської кредитної кооперації*).

24 Олійник К. А. Кредитне забезпечення діяльності аграрних підприємств / К. А. Олійник // *Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, асп. і студ. «Актуальні проблеми фінансової системи України»*, (Черкаси, 06 квіт. 2012 р.). – Черкаси : ЧДТУ, 2012. – Т. II. С. 85–87.

25 Олійник К. А. Значення малих аграрних підприємств у сучасних умовах розвитку аграрної економіки / К. А. Олійник // *Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. «Політичні, правові та фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки України: стратегія і перспективи»*, (Умань, 18 трав. 2012 р.). – Умань : Сочінський, 2012. – С. 62–65.

АНОТАЦІЯ

Олійник К. А. Фінансове забезпечення малих сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, 2013.

В дисертаційній роботі розглядаються теоретичні та методичні основи фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств.

Результатом проведеного дослідження є: визначення та характеристика змісту, складових елементів, основних форм та джерел фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств, а також методики його оцінки; узагальнення теоретичних питань, що пов'язані з суттю та значенням малих сільськогосподарських підприємств у розвитку сучасної аграрної економіки.

Досліджено та здійснено оцінку сучасного стану фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств. Оцінено обсяги та можливості державної фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств Маньківського району Черкаської області. Проаналізовано рівень фінансування малих сільгоспідприємств вітчизняними комерційними банками. Обґрунтовано напрями вдосконалення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств та їх державної фінансової підтримки. Запропоновано методично-організаційні рекомендації щодо створення сільських кредитних кооперативів як інституту фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств.

Основні результати дисертації впроваджено у практику, що сприяє застосуванню сучасних підходів до вивчення та практичного розв'язання проблеми поліпшення фінансового забезпечення малих сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: малі сільськогосподарські підприємства, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, кредитування, державна фінансова підтримка, кредитна кооперація, сільський кредитний кооператив.

АННОТАЦИЯ

Олейник Е. А. Финансовое обеспечение малых сельскохозяйственных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Николаевский национальный аграрный университет, Николаев, 2013.

В диссертационной работе рассматриваются теоретические и методические основы финансового обеспечения малых сельскохозяйственных предприятий.

Научная новизна исследования заключается в углублении теоретико-методических основ и разработке практических рекомендаций, направленных на улучшение финансового обеспечения малых сельскохозяйственных предприятий. Разработан организационно-экономический механизм финансирования малых сельскохозяйственных предприятий сельскими кредитными кооперативами (в частности, относительно методической и организационной поддержки создания таких

кооперативов, рациональной структуры их органов управления и контроля, организации депозитной и кредитной деятельности). Такой механизм соответствует особенностям и требованиям современной аграрной экономики и способствует как повышению эффективности функционирования малых сельскохозяйственных предприятий, так и социально – экономическому развитию села.

Усовершенствован методический подход к теоретической сущности категории «малые сельскохозяйственные предприятия», основанные на определении их роли и функций в аграрной экономике (в частности, конкретизированы критерии разделения сельскохозяйственных предприятий по их размерам).

Исследованы и осуществлена оценка современного состояния финансового обеспечения малых сельскохозяйственных предприятий. Оценены объемы и возможности государственной финансовой поддержки малых сельскохозяйственных предприятий Маньковского района Черкасской области. Проанализирован уровень финансирования малых сельхозпредприятий отечественными коммерческими банками.

Предложены концептуальные положения относительно государственной политики в сфере финансово-кредитного обеспечения малых сельскохозяйственных предприятий (в частности, определены приоритеты финансово-кредитной их поддержки путем создания благоприятных условий для организации сельских кредитных кооперативов), реализация которых обеспечит возможности для эффективного воспроизводства производственного потенциала малых сельскохозяйственных предприятий.

Обоснована рациональная политика финансово-кредитной деятельности сельских кредитных кооперативов, основанная на реализации требования предоставления услуг своим членам по себестоимости и определяется с учетом особенностей отдельных регионов и возможных источников привлечения финансовых ресурсов.

Получили дальнейшее развитие научно-практические подходы к разработке механизма формирования системы сельской кредитной кооперации в основу которого положена система принципов, в частности: самоуправления, взаимопомощи, личной ответственности, локальности, добровольности и платности при внешнем кредитовании. Сущность которого заключается в мобилизации средств членов кооператива с целью их дальнейшего использования малыми сельскохозяйственными предприятиями, что позволит гибко решать проблему дефицита оборотных средств.

Итогом проведенного исследования является определение и характеристика содержания составляющих элементов, основных форм и источников финансового обеспечения малых сельскохозяйственных предприятий, а также методики его оценки. Обобщение теоретических вопросов связанных с сущностью и значением малых сельскохозяйственных предприятий в развитии современной аграрной экономики и возможностей адаптации зарубежного опыта финансовой поддержки малых сельскохозяйственных предприятий в отечественной практике.

Предложено улучшение законодательства в сфере кредитной кооперации, в частности относительно введения в действующее законодательство понятие «сельский кредитный кооператив» и обоснована целесообразность принятия отдельной Концепции «О развитии системы сельской кредитной кооперации», предусматривающая: организационные, экономические, социальные основы создания и функционирования таких кооперативов.

Основные результаты диссертации внедрены в практику, что способствует применению современных подходов к изучению и практическому решению проблемы улучшения финансового обеспечения малых сельскохозяйственных предприятий. Практическое значение полученных результатов заключается в том, что теоретические обобщения, методические и практические положения, полученные автором в результате исследования, доведены до уровня методических рекомендаций, которые могут быть использованы в практической деятельности малых сельскохозяйственных предприятий, а также органов исполнительной власти различного уровня при разработке отраслевых и региональных стратегических целевых программ.

Ключевые слова: малые сельскохозяйственные предприятия, финансовое обеспечение, финансовые ресурсы, кредитование, государственная финансовая поддержка, кредитная кооперация, сельский кредитный кооператив.

ANNOTATION

Oliinyk K. A. Financial support of small farms. – Manuscript copyright.

Dissertation for the Candidate degree in Economic Sciences, speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity). – Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, 2013.

In the dissertation theoretical and methodical principles of financial support of small farms are considered.

Results of conducted research are: the determination and characteristic of content, components, basic forms and sources of financial support of small farms; theoretical questions generalization, connected with the essence and sense of small farms in modern agricultural economics development.

Modern state estimation of financial support of small farms is realized and investigated. The volume and opportunities of government financial support of small farms are evaluated of farms of Mankivka district Cherkasy region. The level of financing of small farms by national commercial banks is analyzed. Improvement directions of financial support of small farms are justified. Methodical and organizing recommendations in respect of agricultural credit cooperatives creation as an institution of their financial support are suggested.

Fundamental results of the dissertation are introduced to the practice that facilitates the application of current approaches to the study and practical solution of a problem of the improvement of financial support of small farms.

Keywords: small farms, financial support, financial resources, [crediting](#), government financial support, credit cooperation, agricultural credit cooperative.